

СИМПЕРТ НИГЕЛ

/ 1699—1700 /

Подписването на Карловацкия мирен договор (1699 г.), с който завършила дългата 16-годишна изтощителна война и който открил нова страница в отношенията между двете империи, послужил като повод за изпращането на ново „велико посолство“ при Портата с цел да бъде ратифициран текстът на договора. Виенският двор, който чрез този договор постигнал вековните си стремежи, решил да покаже чрез това пратеничество, че времето на страховете от султана и от пашите е отминало завинаги и че занаятът на двуглавият императорски орел, а не полумесецаът ще бъде водещият фактор във взаимоотношенията между двете държави. За водач на това „велико посолство“ бил определен императорският таен съветник и председател на Придворния военен съвет граф Волфганг фон Етинген. В състава на неговата мисия влизали към 270 души, между които редица видни лица от Виенския двор и Германската империя, кавалери, благородници, пажове, куриери, трюмфетисти, барабанчици, духовници. Всички те се натоварили на 42 кораба и потеглили от Виена на 20 октомври 1696 г. Корабите стигнали по Дунав до Свищов и там поради замръзване на реката се прехвърлили на коли. С тях стигнали до Русе и после през Източния Балкан през Одрин пристигнали в Цариград (8. II. 1700 г.). На 11 октомври същата година мисията на Етингенски потеглила обратно за Виена, като минала през Пловдив, София и Белград.

Пътуването на това посолство е описано в дневника на личния свещеник на посланика, който се е подписал само „Симперто“. За него се знае, че е бил абат на един манастир в Нересхайм. Според твърдението на автора той си водил бележки из пътя лично за себе си, но след завръщането си по настояване на близки и познати той се съгласил да бъде отпечатано неговото „произведение“. То било публикувано още през 1701 г. в Аусбург под твърде дълго заглавие, началото на което е следното: *Diagram oder Außführliche curiose Reiß-Beschreibung, von Wien nach Contrantinopel und von dar wider zuruck in Teutschland, auch was sich hinund wider merckwürdiges dabey zugetragen, deß Hochgebohrnen Grafen und Herrn, Herrn Wolfgang Grafens zu Oelingen etc. . . Ihro Röm. Kayserl. Mayest. Groß-Bottschaftter den 20 Octob. An. 1699 angetroten und An. 1701 den 29. Jar. glücklichen vollendet. Beschriben von Simperto [Niggel] Y. . . Augspurg. . . A. 1701.*

Пътеписът на Симперт Нигел е известен у нас от студията на д-р Хр. Кесяков, който през 1889 г. в една от книжките на Периодическото списание

на Българското книжовно дружество¹ доста свободно е превел или преразказал само една част от текста — описанието на пътуването до Цариград без това на завръщането. Преводът още за времето си не се е отличавал с нужната прецизност, а днес вече е много остарял. По-долу даваме превод на цялата част, отнасяща се до балканските земи.

ДНЕВНИК ИЛИ ПОДРОБНО ИНТЕРЕСНО ПЪТЕОПИСАНИЕ ОТ ВИЕНА ДО КОНСТАНТИНОПОЛ И ОТТАМ ОБРАТНО ДО ГЕРМАНИЯ...

На 12 (декември 1699 г.) рано към 5 ч. сутринта бе отслужена църковна служба на личния кораб на посланика и след като бе изпратен куриер за Виена, бе продължено пътуването при залпа на оръдията и при съпровода на капуджи пашата, кехаята и други видни турци до Хисарджик¹, отстоящ на 5 часа от Белград. Там пристигнахме в 3 ч. след обед, направихме обед и вечеря наведнъж и преношувахме.

На 13 с. м. в полунощ със звуците на тръби бе възвестен по-нататъшният марш. Там се отделихме от брега и рано сутринта към 5 ч. минахме край Семендрия² при оръдейни залпове и към обед пристигнахме в Ихрам³. Там на личния кораб на посланика бе прочетена литургия. Настрани от пътя можеше да се види замъкът Колоца⁴, обкръжен с порутена стена и охраняван от неколцина турци, както и един друг замък Рам, укрепен с 5 кули, охраняван от един турски офицер и малцина еничари. Макар че този ден смятахме, след като се нахраним, да продължим пътуването, но поради насрещния вятър бяхме заставени да останем тук.

На 14 с. м. към 6 часа беше отслужена църковна служба на личния кораб на посланика. Но понеже силният насрещен вятър още повече се засили, корабите бяха завързани по-здраво и трябваше да останем там. Същевременно кехаята на белградския сераскер, който ни придружаваше дотам със своите чайки [вид кораби], се раздели с нас към 10 ч. и при силен вятър пое наново своя път по Дунав нагоре срещу течението за Белград. Привечер към 5 часа един голям вол трябваше да бъде заклан. Кучетата се втурнаха върху него и едно ловно му се хвърли на врата, но той скочи в Дунав и плува към четвърт час, докато кучето отпадна от него. След това той се приближи до брега и накрай с един изстрел бе убит. През нощта към 9 часа, когато по-голямата част от свитата почиваше, моряците нададоха големи викове и започнаха да подготвят корабите за тръгване не зная по чие фалшиво и лъжливо нареждане. Тази бъркотия скоро утихна и ние останахме тази нощ там.

¹ Кесяков, д-р Хр., Стари пътувания през България. — ПСп, г. XI, кн. 57—58, 1889, с. 630—640.

15 с. м. рано към 7 ч. беше прочетена светата литургия и помолехме бога за попътен вятър, за да продължим пътуването. Обаче и този ден поради насрещен вятър трябваше да престойм. Недалеч от Рама наляво на брега се намира Нова паланка⁵, което място е снабдено с редути и оръдия. Преди няколко години приблизително то беше нападнато, всичко беше изкрано, плячкосано и опожарено от генерал Радутин, който от Седмоградско беше извършил натам едно нападение. Турците наново изградиха това място, снабдили го с известна войска, която биха могли да използват при евентуално нападение.

На 16 с. м. рано към 5 часа беше отслужена църковна служба и след това корабът се отдели от сушата и се насочи към споменатата Нова паланка при съпровода на оръдейни залпове и турска музика. Оттук нататък пътувахме между високи планини, които служат за край и граница на Седмоградско. От дясна страна се намираше една паланка, от която ни поздравиха с оръдейни залпове. Там от лявата страна е река Шебеш, която тече насам от Карансебеш в Седмоградско и се влива в Дунав. Към 11 и половина часа спряхме първо при замъка Гиберши или Камбачи и там по същия начин бяхме приети с оръдейни залпове. Точно пред този стар замък сред Дунав се издига една доста висока и голяма скала, край която трябва да се мине. Тази скала се нарича от местните жители Старият баща^{5а}, но защо и как, така и не можа да се разбере. Поради теснината и многото големи скали тук е доста опасно да се премине. След храна към 2 часа наново пуснахме корабите да тичат между споменатите високи и скалисти планини, обаче поради отслабването на вятъра и мъглата и пр. не можахме да измением разстояние повече от 2 часа и към 4 часа спряхме в Бобата^{5б}, една паланка при залпа на оръдията. Там също и пренощувахме.

На 17 с. м. след отслужване на църковна служба подновихме плаването при топовни залпове. Тъй като сред тези планини вследствие на водовъртежите и скалите беше опасно да се премине, ние бяхме снабдени с по-опитен корабен екипаж. Вятърът през този ден беше неравномерен. Ето защо повечето немски кораби трябваше да бъдат прикачени за турски чайки, които бяха снабдени с 16, 18 до 20 и повече гребци. Още повече, че два от нашите кораби, единият на г-н граф Пройнер, другият на г-н граф Карл Лудвиг фон Цинцендорф, на който този път се намирах и аз, бяха хвърлени от вятъра с голяма сила един върху друг, така че веслата се изпочупиха, страните на корабите се притиснаха и се блъснаха, а изглежда, че и един еничар беше смачкан. Ние все пак се спасихме от повреди и с големи усилия се качихме на други кораби и слязохме на брега. По такъв начин ние с нашите зле съоръжени кораби към 3 ч. след обед спряхме в Борет или Беретс^{5в}, една паланка, разположена сред Дунава, и там пренощувахме.

На 18 декември, след като в 6 ч. и половина бе прочетена

литургия, отплавахме отгук при съпровода на топовни залпове и на плачевна турска музика. През нощта един сърбин от корабния екипаж измръзна и сутринта бе намерен мъртъв. Неговите другари веднага го взеха и го погребяха. Към 8 ч. и половина се вдигна пак страхотен вятър, който обаче скоро отслабна. Към 1 ч. видяхме една голяма дупка в една скала, където някои кораби се доближиха, и мнозина от свитата ни влязоха в нея. Тази дупка може би служи за изход и вход в Седмоградско, което е толкова повече за вярване, понеже никъде не се намери край на входа (а неколцина влязоха доста далеч навътре). Към 4 ч. плавахме край паланката Оршова, която през изминалата война често беше завземана и разрушавана. Настрани под споменатата Оршова, отдясно на Дунав в планината може да се види един хубав изваян камък, където корабът на Негова светлост акостира. Той го разгледа и откри на него издълбани следните думи:

IMP. CAES. DIVI NERVAE. NERVA. TRAJANUS. AUG. ROM... GERM.
PONT. MAX... TRIUMPH. N. CO...

Впрочем не всички букви можеха да бъдат разчетени, тъй като камъкът се бе доста разпаднал. Доколкото можеше да се види, този камък е бил обработен от двама души. Под Оршова спряхме при една паланка, наречена Шанц, понеже това място е било построено през изминалата война от наши хора и е било наречено Шанца [сир. Окопа — б. н.].

На 19 декември рано сутринта към 6 ч. бяха прочетени три меси в чест на св. Никола с пожелания за щастливо плаване през Железни врата. Там потокът беше много опасен поради многото водовъртежи и големи подводни камъни, над и между които течеше Дунав. С немските кораби там беше трудно да се премине, а същевременно турците представяха опасността като много голяма. Поради това кавалерите, благородниците и офицерите, а също и голяма част от мисията минаха по сушата. Част от нашите хора обаче заедно с Негова светлост се качиха на турски чайки, които можеха да преминат леко и без опасност. Една част от свитата остана на техните кораби и към 8 ч. в името на бога преминаха надолу щастливо през опасните прагове. После, въпреки че вълните няколко пъти избиваха веслата от ръцете на корабните мъже, въпреки че водовъртежите, вълните и скалите, над които пътувахме, предизвикваха голям страх у нас, слава богу преминахме щастливо и към 10 ч. спряхме във Фетислан⁶, една доста укрепена паланка. Там постепенно пристигаха благополучно един след друг и другите кораби, така че дори и турците с учудване казваха: „Бог е с нас.“ Там Негова светлост беше приет със залп от турските граничари и хусари, а също и със залпа на няколко оръдия. Там след това Негова светлост разгледа паланката и наново се качи на своя личен кораб. Към 12 ч. дойде и поиска аудиенция един влашки благородник, който беше изпратен и

упълномощен от своя княз да поздрави Негова светлост. През същия половин ден останахме там.

На 20 декември рано сутринта към 6 ч. беше отслужена църковна служба и понеже беше неделя, немското евангелие бе четено публично, а общата молитва и греховете бяха преразказани, както става на всеки неделен и петъчен ден. Към 7 ч. и половина корабите се отделиха от брега. Към 9 ч. обаче пристигнахме при Траяновия мост, който е построен преди 1600 години. Там Негова светлост слезе на брега и разгледа и другите постройки към същия мост, които повечето бяха от печени тухли. Към 12 ч. минахме край с. Грабатица^{6а} от дясна страна на Дунав, отляво обаче се намираше Бурло. Към 3 ч. и половина привечер спряхме при една гора, недалеч от Шаноба, и там прекарахме нощта.

На 21 с. м. рано след 4 ч. бе отслужена църковна служба, след което към 5 ч. корабите бяха пуснати по вода и пътуването продължено, макар че падна гъста мъгла. Така че към 10 и 11 ч. минахме край едно село Оноташ [?], към 2 ч. обаче видяхме откъм страната на Сърбия едно голямо селище Сланотрън⁷. Към 5 ч. пристигнахме във Видин, един чудесен град и добре укрепена крепост, снабдена с оръдия, хубави окопи и палисади. Негова светлост с кавалерите и други от свитата му разгледаха още същата вечер крепостта, след това отидоха на неговия кораб и сетне седнаха на вечеря. Нашите войници завладяха тази крепост през изминалата война след 16-дневна обсада. Когато падна голямото дърво — Белград, то събори на земята наред с други по-малки и това дърво.

На 22 декември бе отслужена литургия и при този град сръбската корабна прислуга бе сменена и получихме власи. После отплувахме и поехме пътя за Каролам или Ламбград⁸, където пристигнахме в 3 ч. след обед. Това е едно населено място с много къщи. Настрани на половин четвърт час далеч се намира една християнска и доколкото може да се види от останалите стенописи — католическа — черква, която обаче е без покрив и във всеки случай е порутена. Това място вече се намира в България и тук се забелязва добре промяната на въздуха.

На 23 декември през нощта се вдигна един много силен бурен вятър, който също така бушуваше бясно през цялата нощ и блъскаше корабите един о друг, хвърляше вълните върху тях и бушуваше така, че днес рано към 1 ч. мислехме, че всичко загива. Тогава потънаха 12 кораба, а останалите се намираха в голяма опасност. Изобщо на всички кораби, за да бъдат запазени, трябваше усилено да се работи: всичко беше изнесено навън, хората изчерпваха нахлулата вътре вода и тази работа трябваше да продължи до бял ден. Понеже всички кораби доста сериозно бяха пострадали през този ден и следващата нощ, те не можеха да бъдат обитавани. На всичко отгоре настъпи силен студ и падна голям сняг и ние трябваше да лежим и да се храним крайно непри-

ятно под открито небе. И така поради настъпилото нещастие трябваше да останем там.

На 24 декември Негова светлост върна обратно препратения от белградския паша експрес с писма от Виена и веднага след това потегли от злощастния Ламбград. Вечерта към 6 ч. спряхме в Ракова⁹, една паланка. Там пристигна никополският паша, за да поздрави Негова светлост, и поясни, че му е заповядано от Портата да придружи него и цялата му свита до Константинопол.

На 25 с. м. на самата света Христова нощ със звуците на тропети и барабани бе даден знак за църковна служба и всеки от свещениците прочете по една литургия. Първи се причестиха Негова светлост с някой друг от кавалерите. След църковната служба към 3 ч. и половина сутринта бе наредено веслата да бъдат пуснати във водата, защото, макар че можахме да отпразнуваме с радост светия ден, поради студеното и лошо време и леда по Дунав трябваше да продължим пътуването, за да не замръзнем. През целия този ден трябваше да плаваме напред не без опасност между ледените блокове. Най-сетне една част от корабите заедно с личния кораб на посланика пристигнаха в Никополис¹⁰. Останалите обаче пристигаха един след друг късно през нощта към 10—12 ч. Някои от корабите обаче, сред които и този на духовниците, останаха твърде назад. Поради изпочупените корабни весла и съвсем изморения корабен екипаж, а също и поради настъпилата нощ те спрели на най-близкото удобно място, където било възможно, на разстояние няколко часа над Никополис. И така, изоставени от всички, трябвало да пренощуват в едно диво място.

На 26 с. м., когато корабните мъже пооправиха веслата, колкото можеха, отплувахме рано сутринта и към 8 ч. пристигнахме в Никополис. Същевременно една турска чайка отплавала насреща да ни търси и да ни доведе. Негова светлост посланикът, който изпитвал голяма тревога за нас, както и другите от мисията ни посрещнаха с радост. Никополис е голям стар град, разположен на една височина, зад която се шири, потънал в хубави лозя и градини. Крепостта се намира върху една висока планина. Точно на един пушечен изстрел нагоре се намира друга височина, също като тази на крепостта, и създава впечатление, че преди време там трябва да е имало също крепост или друга сграда. Това селище е главен град на България. В него пребивава един паша, който управлява страната. След литургия и закуска към обед отплавахме при съпровода на топовни залпове и вечерта пристигнахме в Суисто или Систова¹¹. От това място до Русик¹² щяхме да имаме само един ден по вода. Но понеже времето не беше благоприятно и през тази нощ падна голям студ и сняг, така че по средата на Дунав често започна да минава лед, нашите кораби напълно замръзнаха на брега. При това положение бяхме принудени на 27 декември да останем на корабите и там да проживяваме. Църковната служба беше изпълнена днес също на корабите, но тъй като Дунав също така изцяло замръзна поради големите студове,

ние оставихме корабите и трябваше да потърсим квартири тук в Систова, едно голямо мюсюлманско селище. Същевременно по нареждане на капуджи пашата бяха доставени шейни и коли, корабите бяха опразнени и всичко бе превозено в квартирите ни, които бяха разположени на една височина.

На 28 декември за последен път бе прочетена света литургия на кораба и Негова светлост посланикът още днес бе прекаран в квартирата си. Личният кораб на посланика бе подарен на влашкия княз, а останалите бяха разпределени между пашите и останалите турски офицери. Сега турците се заеха да доставят нужните коли, впрегатен добитък и другите необходими неща. Така на 29 с. м. бяхме заети с подготовката на пътуването и поради това този ден бяхме принудени да останем там. Понеже това селище принадлежало на султанката, откъдето тя събирала 12 000 талера годишно, турците настояха специално пред капуджи пашата той да се постараете ние колкото се може по-скоро да отпътуваме оттам, тъй като това били дворцови имоти. Ние нямахме нищо против това, тъй като бяхме настанени в твърде лоши квартири и се надявахме да получим по-хубави. Оказа се, че сме се излъгали в надеждите си, защото всяка селска къща в Германия може да се приеме за дворец в сравнение с тези жилища и мрачни дупки.

На 30 декември, след като в една лоша стая бе прочетена литургията и към 10 ч. обядвахме, се пристъпи към пътуването по суша през планини и долини при голям дълбок сняг и непроправен път. Но тъй като всички коли бяха теглени само от волове, твърде мъчно се вървеше напред, едни пречеха на други, а задминаване не беше възможно. Така едва през нощта към 11 ч. пристигнахме в Караманку¹³, едно бедно селце. Там аз получих мизерна квартира при един opak мюсюлманин и девет души от нашите трябваше да се подслонят в една тясна и мрачна дупка. Из трудния път някои коли се изпочупиха и пристигнаха едва на следващия ден. Поради това

на 31 декември останахме там. Рано, към 7 ч., бе отслужена църковна служба в главната квартира, която също представляваше един мизерен тесен ъгъл. Понеже тук сутринта настъпи Нова година и бе празник, но тук не можехме да получим постна храна, по желание на Негова светлост бе отпуснато и ядохме месо.

1700 година

На 1 януари, след като получихме от Негова светлост г-н великия посланик нови пожелания за благополучно пътуване, в главната квартира бяха отслужени две литургии, останалите молитви обаче бяха прочетени от отците в един обор, където се и хранихме. Там получихме за впрягане повечето коне. Към 12 ч. обядвахме в гореспоменатия обор. Към 2 ч. след обед потеглихме оттам и вечерта пристигнахме в Чиауску¹⁴, където пренощувахме.

На 2 януари след църковната служба бе извършено заминаването и към 9 ч. и половина пристигнахме в едно голямо просторно селище, наречено Чауске¹⁵, където обядвахме. Към 12 ч. ни срещна русенският паша с много турци на коне, едно знаме от конска опашка и няколко знамена, заедно с тяхната обичайна музика, за да конвоира Негова светлост и да го придружи до Русик¹⁶. Към 1 ч. продължихме пътуването и вечерта стигнахме към 6 ч. Абланоа¹⁷, едно голямо село.

На 3 т. м. рано сутринта един младеж от конярите на граф Карл Лудвиг фон Цинцендорф, който вече към 14 дни имаше една подутина на шията и няколко дни преди това бе изповядан, бе намерен мъртъв пред вратата на квартирата и бе погребан в земята от расците. Към 6 ч. бе прочетена света литургия и след това тръбата засвири за потегляне, което и веднага последва. Днешният преход бе твърде тежък поради многото планини и долини, които съсипаха воловете и конете. След обед към 2 ч. минахме през Метска¹⁸ и пристигнахме в Пиргус¹⁹, където трябваше да останем.

На 4 януари отпътувахме след църковна служба. Едва бяхме изминали два часа път и от Русе пристигна боят с мнозина от най-видните турци, с много знамена и тяхната музика. Те бяха яздили насам половин час. По този повод ние се бяхме наредили в строй сред хубави лозя, от двете ни страни бяха поставени еничари и бяхме гледани от необичайно множество народ, понеже по тези места никога не бе идвало или бе виждано едно посолство. Влязохме в стегнат строй в главната квартира, която се намираще извън града на брега на Дунав. Оттук бяхме разпределени и настанени в доста добри квартири из града, който беше голям и просторен, а също и се слави с търговията си с Адрианопол и Влашко. Снабден е и с един кастел на стръмния бряг на Дунав.

На 5 януари църковната служба бе отслужена в стаята за аудиенции при Негова светлост. Тук мнозина пленници християни избягаха и се представиха пред посланика. Той освободи една част от тези бедни християни чрез пари, а други тайно скри и отведе със себе си.

На 6 с. м., празника на Епифаний, бяха прочетени няколко литургии в стаята за аудиенции на г-н височайшия посланик. Но тъй като Негова светлост бе решил този празник да бъде отпразнуван тържествено, към 9 ч. бе даден сигнал с тромпети и барабани за църковна служба. След това се появиха висшите началници при хубава музика в присъствието на мнозина паши, обикновени мюсюлмани, гърци [сир. православни християни], арменци и други народности, които заради музиката, каквато през живота си никога не бяха чували, стояха като неподвижни статуи и наблюдаваха церемониите с отворени уста и пр. Те бяха отчески опяни от господата прелатите. След свършване на тържеството пристигна един пратеник на влашкия княз, поздравя Негова светлост от името на господаря си и му подари един хубав лъскав кон, вино,

дивеч, плодове и др. неща. Тукашният православен епископ с неколцина свои духовници изчака Негова светлост и също така го дари с малко плодове (печени) петли, гълъби и др.

Този ден стана нещастие, което се изрази в следното: Двама наши телохранители си разменили остри думи, след което се стигнало до размяна на юмруци, дори на вили. Те се отдалечили на 7—8 минути от главната квартира, нахвърлили се един срещу друг и единият отсякъл ръката на другия. След това раненият (докато пристигне хирургът, който се намирал далеч в квартирата си и никой не могъл да го намери) загубил много кръв и издъхнал. На другия ден той бе погребан в католическото гробище на дубровничаните. Виновникът пък бе окован в железни вериги и вързан, а също поставен под строго наблюдение.

На 7 януари при нас не стана нищо особено освен това, че след отслужване на редовната църковна служба освободените от плен християни се изповядаха и причестиха. Целия този ден бе изпълнен с избавление на пленени християни.

На 8 с. м. по обичая бе отслужена църковна служба. Дотук целият обоз при извозването на багажите бе теглен в по-голямата си част от биволи. Тук обаче получихме нови каруци, амуниция и само коне. Всичко това заплащаше султанският двор, именно за всяка каруца до Константинопол по 60 талера. Поради това капуджи пашата и другите турски офицери бяха твърде заети с набавянето на необходимите неща. Привечер петима турци дойдоха в квартирата ми, влязоха, без да чукат, в стаята, седнаха на земята и започнаха да свирят с един цимбал, три дудука и две малки турски барабанчета. И така честитиха на нас, християните, Новата година. Същото правеха през този ден и нашите тромпетисти и обоисти.

На 9 с. м. бе отслужена църковната служба по обичайния начин. Този ден бяхме заети повече с избавление на християнски пленници. Ето защо не продължихме пътуването по-нататък.

На 10 януари след църковната служба се подготвихме за заминаване, стегнахме и пакетирахме всичко. Императорските подаръци, обозните коли и тежките каруци изпратихме напред с цел пътуването през утрешния ден да продължи по-удобно. Този ден г-н Георгиус Елиас Алберти с около над 30 пленници, сега обаче освободени християни, беше изпратен за Букурещ, резиденцията на влашкия княз. Целта беше с помощта на този християнски княз тези нещастни хора да бъдат препратени по-нататък и през Седмоградско да стигнат до отечеството си. Един ренегат; родом от Прусия, който служел няколко години като еничар в Белград, използва този случай, за да премине в християнските страни и да се спаси, като във Виена прие християнската католическа вяра.

На 11 с. м. към 7 ч. бе прочетена литургията и към 9 ч. потеглихме при топовни залпове и съпровода на двамата паши с тяхната музика и войскови части, намиращи се под тяхно началство, както беше и при тръгването от града. Никополският паша

е бивш комендант на Каменец. Той е преместен тук след сключването на мира, когато тази крепост е била предадена на полиците. Освен своите конски опашки и знамена той водеше и музиката си. При това потегляне освен капуджи пашата чакаха още борецкият паша, неколцина чорбаджи баши, както и голямо множество други турци, пред погледа на нечувано множество народ. След като изминахме няколко часа по лош път, пристигнахме към 1 ч. в Чернова²⁰, едно добре застроено, многолюдно и обитавано повече от гърци [сир. православни християни] селище. Там пред самото селище сред градините православният архиепископ, възседнал хубав кон, с неколцина от своите духовници, които носеха напред педум пасторале, или архиепископския жезъл, яздейки, посрещнаха Негова светлост и го поздравиха. Гръкоправославните в това селище (които са поданици на влашкия княз) имат 7 черкви, а турците само една джамия. Тук се настанихме в хубави квартири, каквито не бяхме получавали през целия път.

На 12 януари към 5 ч. и половина бе прочетена литургията, след което към 8 ч. последва отпътуването при воя на турската музика. Към 12 ч. по много лош път и при голям сняг и студове пристигнахме във Ветова²¹, едно мюсюлманско село, и там спряхме.

На 13 с. м. рано след 6 ч. бе отслужена църковната служба и после продължихме пътуването. Към 11 ч. и половина пристигнахме в Разград, един мюсюлмански град. Неговите жители ни посрещнаха, яздейки, а еничарите стояха построени по техния обичай. В този град между другите джамии има една по-главна, величествен храм, изграден само от дялани камъни, заедно с две хубави обли минарета, всяко от които имаше по едно викало. По този начин и в този вид са изградени всички турски минарета, на които техните духовници трябва да се изкачват всеки ден по няколко пъти и да призовават и да викат за молитва. Те запушват ушите си с пръсти и викат колкото им глас държи. Повечето от тях изтъняват гласа си и издават един странен тънък писък, като че ли идва от истинско малко дете. И тези, които викат по такъв начин, се харесват на слушателите и са ценени повече от другите. Тук бяха освободени неколцина пленени християни, между които имаше един родом от Мюнхен. При нашето пристигане той бил окован в железни вериги от господаря си и скрит в едно дълбоко мазе. Обаче когато Негова светлост бе уведомен за това, той не пренебрегна нищо, докато не го освободи. Сетне като представителен момък и като бивш гондолски рицар посланикът го назначи на мястото на умрелия в Русе телохранител.

На 14 т. м. веднага след църковна служба потеглихме и след обед пристигнахме в едно мюсюлманско село, наречено Пукхар²², с пръснати далеч една от друга къщи. Там обядвахме и пренощувахме.

На 15 с. м. рано бе прочетена литургия в една лоша квартира на Негова светлост и в 7 ч. потеглихме при съпровода на турска музика. Днес имахме много лош път, но от всички страни бя-

ха докарани селяни, които проправяха пътя, режиха шубраците и подпомагаха колите ни през планини и долини. Към 10 ч. пристигнахме в едно село, наречено Лалемлар²³, където спряхме над р. Камбши²⁴. Тази река, изглежда, тече край Адрианопол и се влива в морето недалеч от Константинопол. На една височина отдясно видяхме една стара сграда, която трябва да е издигната там от император Константин и била наречена Нов Константинопол²⁵. Този строеж не е бил завършен и днес не се вижда нищо друго освен развалини. Сега навлязохме сред високи планини, които отделят България от Тракия. Там намерихме лоши жилища, както и после в с. Трагой²⁶ една малка дупка, където дневната светлина трябваше да влиза през комина. Там волове, телета и хора трябваше да ношуваме всички заедно, а телетата не искаха да бъдат гонени от местата си. Вечерта към 4 ч. бе дадено разпореждане към полунощ всички багажи да заминат, та да не ни пречат многото коли и големите товари и ние да можем на другия ден да пътуваме по-лесно през високите планини.

На 16 януари светлата литургия бе прочетена в съвсем лошата квартира на великия посланик. В нея човек едва и не съвсем добре можеше да се изправи. След това потеглихме и продължихме пътуването си с големи усилия през целия ден през високата планина не без чести опасности. Накрай вечерта пристигнахме в едно село, разположено сред планините, наречено Чолакова²⁷, обитавано повече от православни християни. Хората бяха услужливи, но много бедни, а квартирите навсякъде лоши.

На 17 с. м. към 4 ч. и половина бе отслужена в главната квартира църковна служба и след нея тръбите засвириха за потегляне. То бе извършено веднага след това и пътуването продължи наново през твърде много високи планини и долини. След обед към 2 ч. превъзмогнахме накрай този тежък марш и оставихме планините да си почиват. Тези планини са онези, за които се споменава в „Generibus P. Alvarezii“: „Rhodopéque et caetera Graeca.“ Става дума за Montes Rhodope, които отделят България от Тракия. После веднага след тези планини навлязохме в една хубава равна област, именно Тракия. Там имаше съвсем малко сняг, като че ли бе пролет. Този ден изминахме още четири часа здраво пътуване и привечер между 4 и 5 ч. пристигнахме в Карнобат, един мюсюлмански град. Най-високопоставените хора от него излязоха на коне и със знамена да посрещнат Негова светлост. Там аз се подслоних доста добре при един вежлив и весел турски духовник.

На 18 януари почивахме, понеже хора и добитък бяха изморени от вчерашния преход, а и много коли се бяха изпочупили, та тук се налагаше всичко да бъде поправено. Към 7 ч. бе прочетена литургия в главната квартира, след което разгледахме града и пазара. Останалото време от този ден бе използвано за освобождаване на пленени християни.

На 16 с. м., понеже не всичко беше поправено и поради това, че колите с императорските подаръци не бяха изпратени

напред за Адрианопол, и този ден трябваше пак да почиваме тук.

На 20 януари, празника на св. Себастиан, след като Негова светлост през целия предишен ден бе постил, се изповяда в стаята по време на литургията и се причести. Този похвален пример последваха мнозина от мисията, които също се причестиха. След завършване на църковната служба потеглихме и продължихме пътуването. Към 11 ч. стигнахме в Башеки²⁸, едно татарско село. Тук живее един татарски султан, който владее селото. Той прие приятелски г-н великия посланик и му предостави хубава квартира в сарая си. Но цялата останала мисия бе подслонена така мизерно в това място, че не би могло да се опише.

На 21 с. м. литургията бе прочетена в стаята на Негова светлост в сарая на султан Махмуд. По време на службата в стаята непрекъснато влизаха неколцина татари и обрязани жълти маври. После султанът почерпи Негова светлост с кафе, бонбони, поставени в хляб, орехи, юфка, алфа (което представлява едно ястие от мед, орехи и сметана и е широко употребявано в цялата Османска империя). След отслужване на литургия потъна в пламъци квартирата на г-н Вилхелм Бранд, който беше наш лекар, като малко преди това багажът му беше изкаран. Това никак не е чудно, защото в тези земи къщите се крепят само върху четири опори и са покрити с тръстика, така че човек нито за миг не е гарантиран срещу огъня. Между 7 и 8 ч. пътуването продължи по-нататък. На обед пристигнахме в едно село Афтан²⁹ и останахме там за нощуване. През нощта обаче пак една къща отиде в пламъци.

На 22 с. м., когато отпътувахме след църковната служба, огънят наново обърна една къща в пепел. Към 12 ч. пристигнахме в Генике³⁰, едно село, населено отчасти с православни християни. Тук по искане на родителите отец Леонардус окъпа със светена вода едно дете, което бе вече на четири години, но поради липса на духовник още не бе кръстено. Детето беше наречено Мария.

На 23 януари рано към 6 ч. бе прочетена света литургия и мисията потегли към 10 ч. Пристигнахме в Папаске³¹, едно голямо селище. Преди нашето пристигане там бе построен един голям нов мост, та да можем да продължим без прекъсване пътуването си през тамошното голямо мочурище. Сега ние няколко дни пътувахме през Тракия или Гърция, която днес се нарича Романия. В нея не се срещат нито градове, нито крепости и много често през цял ден едва ще срещнеш едно бедно село. Така че празна и пуста е тази иначе благодатна страна.

На 24 с. м. към 5 ч. бе прочетена светата литургия и потеглихме между 6 и 7 ч. Към 12 ч. пристигнахме в едно село Пуикдервент³². Тази област е пълна със зайци, така че може да се видят от 1 до 200 на едно място. Турците и нашите кавалери наловиха много. Иначе през този ден не се случи нищо за отбелязване.

На 25 с. м. рано към 5 ч. бе отслужена църковната служба и към 7 ч. потеглихме. След обед пристигнахме в едно село, наречено Геншеке³³, в което има два хана.

На 26 януари след литургията и след като няколко часа порано багажите отидоха напред, към 7 ч. се пристъпи към заминаване. Това бе един топъл и горещ ден, но пътят бе издълбан и мочурлив. Когато приближихме Адрианопол, бостанджи пашата на това селище с подчинените му бостанджи и други видни турци на коне, разделени на две редици, посрещнаха посолството. (Тези бостанджи са градинари, които на бойното поле винаги трябва да придружават султана. Приличат на еничарите, но по-важните от тях носят на главите високи фесове вместо турската чалма. Тукашният паша има под своя команда 6000 такива бостанджи.) Официалният състав на мисията се облече в парадните униформи и яздеше в строй под звуците на тропети и барабани в града до главната квартира между подредени от двете страни еничари и пред погледите на многохиляден народ, както бе във Виена и в Белград. Но тъй като турците бяха уредили зле въпроса с квартирите и искаха за такива да предоставят само изоставени къщи и такива на измрели от чума, някои от нашите хора трябваше да чакат чак до настъпване на нощта и да се измъчват без квартири.

На 27 с. м. бе отслужена света литургия в стаята на Негова светлост, след което той заедно с г-н Зон, господата прелатите и Лаковиц отидоха да разгледат сарая. Между другото в него можеше да се види една твърде голяма готварница, изградена само от хубави четвъртити камъни, и една трапезария, където ежедневно се хранят много бедни хора. Също и склада за бедни, който е основан и построен по нареждане на Баязид I³⁴ и който е пълен с брашно, грах, ориз и други такива храни. Не по-малко заслужава да бъде видяна една твърде добре изградена джамия. Тя има голям преден двор, ограден наоколо с много сводове и четвъртити колони от порфир и най-рядък мрамор. Дворът бе изцяло постлан с големи, хубаво полирани камъни. В средата на двора се намира една чешма, изградена добре от най-хубави камъни и снабдена с чучури. На нея турците, преди да влязат в джамията, обикновено се мият, та с това според тяхното мнение да се очистят от греховете и молитвата им към бога да бъде приятна. Подобни чешми има при всички турски джамии.

На 28 с. м. Негова светлост, след като изслуша светата литургия, излезе да разгледа по-забележителните джамии в града. Най-главната от тях беше твърде голяма с хубава, величествена и великолепна постройка, оградена с 6 високи минарета, изградени от четвъртити камъни, всяко от които имаше по три венца [викала] или галерии... [Изпускат се подробности от описанието на вътрешността на джамията.] Въпреки дълбоката си старост Негова светлост и неколцина други, които бяха с него, се качиха твърде лесно на едно от споменатите минарета. Оттам

можеше да бъде обгледан целият град, който е толкова голям и просторен, че по големина надминава Аугсбург. След това Негова светлост разгледа и гръцката черква, която също беше голяма и хубава, украсена по техния маниер с много лампади, свещи и гръцки икони, но, както всички гръцки черкви, беше доста тъмна. Там патриархът на тази народност заедно с неколцина православни монаси изчака и прие най-приятелски посланика. На връщане посланикът видя един турски молитвен дом, в който пребивават особен вид турски духовници, които се наричат дервиши, а също и техните церемонии, които те извършват всеки петък...

Тъй като тук в Адрианопол твърде много пленници се изплъзнаха от своите господари и се спасиха при императорската мисия, тълпата бе силно разгневена от това и поставиха силна охрана от еничари пред главната квартира. Ето защо последния ден нашите хора и служители не можеха вече да излизат и да влизат. Вследствие на това Негова светлост, макар че желаше да остане още един и друг ден, нареди да се даде сигнал за заминаване.

Това и стана на 29 с. м. след обед към 12 ч., като при това, както и при влизането, много хора се стекоха да гледат. Изминахме четири часа път и пристигнахме в Хафсан³⁵, едно село, където пренощувахме в лоши квартири. Тук се виждат един великолепен хан и джамия. В този хан, който е построен в четириъгълна форма, могат да бъдат настанени неколкостотин каруци заедно с конете и хората. Понеже при това пътуване често ще се споменава за ханове, трябва да се знае, че този тук е едно голямо място или обор, изграден от камъни, в който понякога могат да бъдат подслонени неколкостотин коня и хора. И макар че за хората, които нощуват в него, няма никакви удобства, в тези страни човек е радостен, ако достигне до такова място. Този хан има от всички страни камини, където човек може да се стопли и да нощува. Те отчасти са фондации на турците и са построени специално за пътниците.

На 30 януари към 5 ч. и половина отслужихме църковната служба в главната квартира и след това започна заминаването при най-противна турска музика. Този ден имахме много лошо време и път. Когато бяхме почти стигнали до квартирите за нощуване, видяхме една доста голяма планина, натрупана от чиста пръст. Неколцина от нашите се изкачиха, яздейки на тази височина. Когато попитахме турците какво представлява тази планина, ни казаха, че през 1689 г., когато тяхната армия бе разбита при Сланкамен³⁶ и бегълците били тук на лагер, те натрупали тази грамада за вечен спомен. Тук и по тези места до Константинопол могат да се видят много такива могили или планинки. Причината за тяхното издигане трябва да е, че там, където яздел или минавал турският султан, в негова част и за вечен спомен натрупвали такава могила или планинка. Към 2 ч. след обед пристиг-

нахме в Ескибаба, или Бабаески (което на немски значи „стар баща“). Аз също бях настанен при един стар турчин, или стар баща.

На 31 януари, след като в главната квартира бяха прочетени една-две литургии, напуснахме Ескибаба и продължихме пътуването си при лошо време и път. Към 12 ч. стигнахме до един изграден от камъни мост, по който трябваше да минем. Там срещнахме 525 камили, които всички принадлежаха на султана, и после най-сетне се настанихме на квартири в един град, който се нарича Бургос³⁷. Негова светлост имаше намерение да останем тук един-два дни поради твърде голямото изтощение на воловете и конете, а и за да бъдат поправени колите, които постоянно се चुлеха и падаха на земята. Обаче нашите паши получиха заповед от Портата да ускорят пътуването и да ни доведат колкото се може по-скоро в Константинопол.

Ето защо на 1 февруари потеглихме от Бургос и през много планини и долини по обед пристигнахме в едно голямо село Карищран³⁸. Настанени бяхме или по-точно не бяхме настанени в твърде лоши квартири, защото и с г-н посланика не бе постъпило по-добре. Храненето извършихме в един конски обор, както това става по-най-прост начин.

На 2 февруари... щом завърши църковната служба, се пристъпи към подготовка за пътуването, което бе продължено при твърде лош път. След като дойдохме до два големи хубави моста, които бяха построени единият върху р. Киникли, а другият върху една съседна река, към обед между 10 и 11 ч. пристигнахме в Чорли, един доста голям град, населен с турци, гърци, арменци и др., и там останахме.

На 3 февруари рано към 5 ч. светлата литургия бе прочетена в главната квартира и след това потеглихме. Между 8 и 9 ч. пристигнахме до Бяло море³⁹ и преминахме през споменатите два моста. Първият от тях се крепи на 32 свода и е бил построен от Сюлейман, когато отивал да обсади Виена за пръв път. Към 3 ч. пристигнахме в градчето Силिवри, намиращо се до морето. Понеже днешният ден беше ветровит, а морето твърде бурно и се вдигаха доста големи вълни, имаше доста силно бучене, което се чуваше отдалеч. Ние пътувахме по брега на морето, където господа кавалерите чрез пушечни изстрели направиха добър улов на различен вид патици и други подобни морски птици. Това селище Селиври или Силимбрия в старо време е било силно укрепено място, за което свидетелствуват сигурно големите дебели стени и замъци, но сега вече разрушени. На четвърт час оттам султанът има един сарай, в който пребивава по време на лов...

Пътят от Адрианопол до Константинопол е постлан с камъни, но поради немарливостта на турците тази настилка е съвсем разбита и разсипана. Поради многото дупки и трапове този път не може да се използва добре...⁴⁰

На 11 октомври (1700 г.) към 9 ч. тук (в Пера) бе прочетена последната литургия. Присъствуваха Негова светлост посланикът, кавалерите, благородниците и придворните служители. След това за пръв път се помолихме за благополучно пътуване и най-сетне, след като прекарахме тук 8 месеца и 2 дни, към 12 ч. последва отпътуването... Заобикалянето яздешком на канала (Златния рог) изискваше доста време и едва в 3 ч. след обед стигнахме в града (Цариград), където наново се построихме и при продължаващите звуци на тропнети и барабани преминахме през една част от него. Там се бяха събрали много хиляди зрители. Сред присъстващите чужди посланици беше и самият турски султан, който се виждаше в жилището на своята тъща — валиде. При влизане и излизане от града колоната беше хубава, която бе придружавана освен от англичани и холандци също от капуджи пашата и торнаджи пашата с многобройните им служители, чорбаджибаши, чауши и голям брой еничари. Из уличките турците пожелаваха на Негова светлост и на цялата мисия щастливо пътуване. Към 4 ч. излязохме от града и още същия ден продължихме пътуването си при твърде голяма горещина и прашно време до Кючуктекезе, или Понте пиколо⁴¹, което се намира на брега на морето на 3 ч. от Константинопол. Там пренощувахме.

На 12 октомври обаче останахме там поради това, че Негова светлост трябваше да изпрати един куриер за Виена и ние да стегнем надлежно багажите и другите неща, а също поради твърде голямата горещина оставихме този ден конете и добитъка да починат.

На 13 с. м. рано към 4 ч. бе даден тръбен сигнал за потегляне, после бе прочетена св. литургия и се помолихме за щастливо пътуване, което правехме винаги и занаяпред. След това в 6 ч. отпътувахме и към 12 ч. пристигнахме в Бююкчекмедже, или Понте гранде, което отстои на 6 ч. от предишния лагер.

На 14 с. м. рано към 4 ч. Порцел изсвири с тръбата, св. литургия бе прочетена в квартирата на Негова светлост, както ставаше винаги, и започнахме пътуването. Към 11 ч. влязохме в Кюнкли⁴² и останахме този ден там на почивка, за да могат впряговете от коне и волове да отдъхнат. Но тъй като това място бе твърде малко и не можеше да побере цялата мисия, само Н. светлост получи къща, а кавалерите и всички ние трябваше да се разположим на къмпинг под палатките, които турците караха. Към полунощ започна силен дъжд, който шибаше по палатките и поради това всички бяхме в тревога.

На 15 октомври отпътуването извършихме рано след прочитане на св. литургия. След 4 часа път пристигнахме в Чорли, един град на Бяло море(?). Поради лошото време там бяхме разквартирувани по къщите.

На другия ден, 16 с. м., рано към 5 ч. и половина отпътувахме след църковната служба. Към 11 ч. пристигнахме в Каришран, който се намира на разстояние 5 часа от предишната станция. Целия ден валя, поради това добитъкът и хората се измориха. Тук прекарахме нощта.

На 17 с. м. пътувахме за Бургос, едно хубаво място, което отстон на 4 часа от предишните квартири.

На 18 октомври продължихме пътуването си по-нататък при малко по-хубаво време и след също 4 часа пристигнахме в Бабаески, хубаво място. Ние карахме дотук един болен готвач, млад човек на 22 години, който говореше добре италиански и френски език и бе твърде опитен в своето готварско изкуство. Той боледуваше от гореща треска. Поради тежкото пътуване и лошото време той не можа да оздравее, предаде дух на колата и тук бе погребан.

На 19 с. м. след църковна служба продължихме пътуването по-нататък при хубаво време и след като изминахме 6 часа път, пристигнахме в Баба⁴³.

На 20 октомври след отслужване на църковната служба на разсъмване отпътувахме и след като изминахме 6 часа път, пристигнахме в Хавса, едно хубаво място. Тук се виждат прочут хан, джамия и странноприемница, които са учредени от един велик везир по следната причина: Веднъж султанът пътувал със споменатия везир по тези места и поданиците се оплакали от сина на везира, който управлявал тази област. Султанът упрекнал великия везир за това. Той наредил синът му незабавно да бъде наказан, главата му да бъде отрязана и донесена на падишаха. Когато султанът попитал чия е тази глава, везирът отвърнал, че тя е на онзи, който се е отнасял зле с поданиците. Султанът възразил, че той не е искал това. На това везирът пък казал, че един баща трябва сам да накаже своя син. Така че този именно везир е учредил хана, и хубавата джамия за помен на душата на сина му.

На 21 октомври станахме рано и след църковната служба продължихме пътуването за Адрианопол. Към 10 ч., когато дойдохме на половин час от града, всички бяха строени в хубав строй. Бостанджи пашата и подчинените му бостанджи посрещнаха Н. светлост на коне, а също така и еничар агата, който бе един стар, чудесен мъж. Хората на гълпи изминаха доста път извън града, за да наблюдават влизането, което премина в следния ред: първо напред язدهа щалмайстерът и Н. светлост посланикът и кавалерите с конете си, 120 на брой; те бяха следвани от бостанджи пашата и еничар агата с техните подчинени заедно с доста голямо число видни турци. След това язدهа каруджи и торнаджи пашите (които придружаваха посланика до границата) заедно с техните служители и чауши. След тях вървяха 8 тромпетисти, един барабанчик и обоистите, които се чуваха из целия град. Всички улици и прозорци бяха изпълнени със слушащи. След музикантите язدهа благородниците, следвани от маршала и кавалерите. Негова

светлост великият посланик, заметнат със соболева кожа, подплатена с червено кадифе, седеше съвсем сам в една позлатена затворена карета. До каретата вървяха телохранителите с техните пики, следвани от 12 пажове и толкова лакеи. Накрай колоната завършваха каретите и колите, които принадлежаха на Н. светлост и кавалерите. Яздехме повече от час из града и към 11 и три четвърти час стигнахме в квартирата, където хората бяха разпределени на различни места.

На 22 октомври капуджи пашата като придружител на Н. светлост достави други коли и впрегатни животни, които бяха разпределени. След обед към 4 ч. бостанджи пашата почете посланика с хубав кон със седло, юзда и други принадлежности.

На 22 октомври колите, които бяха нужни за превозване на багажите напред, още не бяха налице и поради това бяхме заставени да останем още в Адрианопол. Този предиобед към 8 ч. отец Леонардо кръсти четири деца, чиито родители бяха пленници и бяха освободени едва при обратното пътуване на различни места. Първото от тези деца, което бе на три години и половина, бе наречено Мария Барбара. Другото, което бе на две години — Доротея. Те двете бяха сестрички и техният баща и майка бяха при нас. Третото, което бе на четири години, бе наречено Магдалена, а четвъртото на три години — Катерина. Техните майки също бяха при нас. След обед към 1 ч. готвачите, склададжините, цветарите заминаха напред за следващата квартира.

На 24 с. м. след свършване на църковна служба при излизане от града бе спазен същият строй, както при влизане. В 2 ч. след обед след 6 часа път пристигнахме в Мустафа паша кюпри⁴⁴, едно голямо мюсюлманско населено място. Там имаше един хубав, прочут, твърде голям хан и също такава джамия. Селището е било наречено на името на пашата, който го е построил. Край него тече в посока на Адрианопол прочутата р. Хеброс, за която поетите са писали много. Този Мустафа паша наредил да бъде построен над реката само от дялани камъни хубав мост с 20 свода, дълъг 150 геометрични крачки.

На 25 октомври след църковна служба с тръбна свирка бе даден сигнал за потегляне. Пътуването продължи и след като изминахме 5 часа път, пристигнахме в Харманли, едно доста голямо селище, където квартирите, както из цялата Османска империя, бяха твърде лоши и неудобни.

На 26 т. м. в 4 ч. тръбата засвири, св. литургия прочетена и пътуването бе продължено по-нататък. След 4 часа пристигнахме в Узунджова, едно бедно село, където живееха повече българи християни. Това място лежи в едно дълго равно поле, тъй като от Адрианопол до Филипопол се простира една прекрасна страна с житна земя и лозя, която обаче съвсем никак или твърде малко е обработена. Поради това трябва да се съжالياва, че варварите владеят една толкова хубава страна, която немците биха направили по-полезна.

На 27 октомври поехме пътя за Каяли⁴⁵, едно обикновено село, но разположено в хубава равнина, където пристигнахме между 10 и 11 ч. Там спряхме, за да не се преуморява впрегатният добитък.

На 28 с. м. потеглихме рано след прочитане на св. литургия и продължихме до Папазли⁴⁶, където пристигнахме към 11 ч. по обед. След отслужване на светата литургия отидохме да се храним и този ден останахме там. Тук расте ориз в голямо изобилие.

На 29 октомври продължихме пътуването си до Филипополи, където пристигнахме, след като изминахме 4 часа и половина път. Беят на това селище, яздейки, посрещна великия посланик с много конници и неколкостотин еничари, придружи го в града и се настани в своя твърде хубав сарай, разположен на р. Хебро, която тукашните хора наричат Марица. Градът е разположен върху една висока скалиста височина, около която той също се проточва и простира. Обграден е също от една твърде приятна равнина, която се простира на много часове разстояние. Градът е бил резиденция на македонския цар Филип, бащата на Александър Велики. Той го е застроил и му е завещал името Филипополис. В тази област преди около три дни научихме, че еничарите нападнали сераскера в Белград и го убили безжалостно заедно със служителите му, като всичко тяхно било разграбено.

На 30 октомври тук, във Филипопол, посолството бе снабдено с други коли впрегатен добитък. Поради това трябваше да останем тук и да използваме деня за разпределение на колите и товаренето им. Обаче доставените коли далеч не достигаха за извозване и прекарване по-нататък на багажа. Ето защо на капуджи пашата, нашия водач, бе разяснено да останем тук дотогава, докато не бъде налице всичко необходимо. Днес тукашният православен епископ дойде с двама духовници да поздрави Н. светлост и го почете с хляб, плодове и птици. Този ден тук пристигна един императорски курнер от Виена, който донесе писмо на посланика. От писмото се разбра, че веднага след пълната размяна на посолствата между Сава и Драва да бъде направена карантина, тъй като в тези страни върлува чума. Това всички ние научихме с покруса. Понеже утрешният ден беше имен ден на великия посланик, тази вечер към 8 ч. господата музикантите с тропети, барабани, обои и други инструменти изпълниха хубава и рядко изпълнявана музика пред неговата квартира.

На 31 октомври рано към 6 ч. и половина в стаята на Н. светлост бе прочетена св. литургия, след което господата кавалерите и другите му поднесоха поздравленията си по случай именния му ден, а на трапезата пак бе изпълнена хубава музика. Междувременно бяха намерени впрегатни животни и нестигащите коли, поради което на следващия ден бе заповядано тръгване.

На 1 ноември съвсем рано, към 4 ч., бе прочетена св. литургия и към 5 ч. и половина започна пътуването. То продължи цели 6 часа и накрай стигнахме Табарпасанджик⁴⁷, едно голямо мюсюлманско селище. Тук трябваше да се разположим на палатки пора-

ди чумата. Времето обаче беше твърде студено, излезе и силен бурен вятър, така че не можеше да се забият палатки, а още повече да се поддържа огън или да се подслонят хората. Ето защо трябваше да заемем квартири по къщите и там да пренощуваме.

На 2 ноември след отслужване на литургията потеглихме рано и след като изминахме 3 ч. път, пристигнахме в едно твърде бедно село, наречено Йенгикьой⁴⁸, където живееха само българи християни. Квартири трябваше да получим в тесни бедни колиби, издигнати върху четири опори.

На другия ден, 3 ноември, след обичайната кратка молитва и църковна служба към 5 ч. и половина продължихме пътуването си. След това в продължение на 4 часа сред планините се изкачихме на една доста висока скалиста планина. Там спряхме в една лоша османска паланка с малък гарнизон, за да задържа разбойниците и убийците, които вършат твърде много щети в околността. Тук трябваше да престоим заради добитъка. Това място се нарича Кизилхисар⁴⁹ и край паланката се намират малко бедни колиби, обитавани от българи християни. В тези колиби получихме нашите квартири и нощен подслон.

На 4 с. м. след църковната служба потеглихме към 6 ч. и пътуването продължи с големи мъчнотии все из сурови планини. То продължи и твърде дълго, защото много коли се изпочупиха и поради тесния път по дължината на клисурата не можеше да става разминаване. Горе върху тези планини стигнахме до прочутите Траянови врати. Тези врати в долната си част са изградени от четвъртити камъни, а двете странични стени и сводът от печени тухли. Портата е почти напълно порутена и от нея нищо не се вижда вече освен долу в основните и някои латински букви, които обаче не могат да бъдат свързани. Оттам имахме още доста път, докато накрай след 8 часа след обед пристигнахме в едно хубаво равно поле и населено място, обградено с планини, подобно на котел, наречено Ихтиман. Там получихме квартири и пренощувахме.

На 5 с. м. след църковна служба продължихме пак пътуването по една по-малка планина и след 5 часа път стигнахме в Йенгихан⁵⁰, едно доста голямо село, в което се вижда един нов и добре изграден хан.

На 6 ноември след св. литургия изминахме 4 часа път само из равно поле. След това стигнахме на половин час от София. Понеже тукашният паша е бил командирован в Белград на мястото на убития сераскер, тук Н. светлост бе посрещнат от коменданта на кон с много арнаути, босненци и еничари, които вървяха напред. С изключение на великия посланик, който се возеше сам в една карета, ние всички възседнахме коне и яздохме из града в строй, както бе и в Адрианопол, под звуците на тромпети и барабани, наблюдавани от голямо множество народ, а след това всеки един отиде в определената му квартира. Областта около това селище е несравнимо хубава, наистина оградена е отчасти с

планини, но все пак около града има твърде дълго и широко поле, подобно на Лехското поле при Аугсбург. Този град е голям и просторен, отдалеч има твърде хубав изглед, но отблизо се вижда, че е без стени и както всички други турски градове е застроен лошо. В него има твърде много джамии, които обаче също са лоши с изключение на една. Иначе тук нямаше нищо особено или забележително за виждане.

На 7 с. м. направихме тук почивен ден. Един курниер бе изпратен за Виена и бяха доставени други коли и добитък.

На 8 ноември трябваше пак да почиваме заради добитъка и този ден бяха натоварени колите. След обед готвачите, сладкарите, цветарите и пр. потеглиха напред. Този ден умря един освободен стар човек. Иначе друго нещо забележително не стана.

На 9 с. м. рано към 5 ч. бе прочетена св. литургия и след това тръбата засвири за потегляне. Всички отпътувахме. Пътуването продължи само през хубаво равно поле между българските планини, от които вляво извираат две реки — Сариц и Прониц⁵¹. След 5 часа път в 11 ч. пристигнахме в Калкали⁵², едно жалко село, населено от българи християни. Тъй като поради чумата тук не бяхме сигурни, ние се разположихме на лагер извън селото близо до р. Петриц⁵³, която клокочи край него. Това село преди няколко години е било нападнато и разграбено от немците. Поради това жителите, когато чуха звуците на тропетите, всички избягаха от селото и с големи писъци се спасиха в околните планини. Но когато видяха и разбраха, че ние сме добри приятели, веднага слязоха долу.

На 10 ноември, след като бе прочетена св. литургия в палатката на великия посланик, към 6 ч. поехме пътя по-нататък. След като продължихме пътуването си два часа, стигнахме до една голяма и висока планина, върху която се изкачихме с големи усилия. Най-сетне към 12 ч. пристигнахме в едно бедно село Сариброд⁵⁴. Това място също не бе свободно от опасността от чума и поради това трябваше да се разположим на лагер и там да пренощуваме.

На 11 с. м. бе празникът на св. Мартин, църковната служба бе изпълнена в палатката на Негова светлост, след което потеглихме. Пътуването продължи през планини и долини и след 5 часа пристигнахме в едно просторно селище Пирот, което турците са нарекли Шаркьой. Това място, в което има една стара крепост, през последните години бе завзето от немците и тук комендант беше един императорски капитан фон Шенкендорф. Този благородник и храбър войник завзел тази крепост само с 60 мъже срещу великия везир, който пристигнал тук с голяма армия в марш към Ниш, отбранявал го няколко дни и след това получил съгласие за почетно изтегляне, като преди това разрушил 3 хубави бани, 3 джамии и един хубав голям хан. Тогава тази крепост е била заета от турския гарнизон, който преди това е дър-

жал Каниша⁵⁵. Обратно на това г-н фон Шенкендорф, който се изтеглил оттук с хората си, сега е комендант на Каниша.

На 12 ноември след църковната служба потеглихме рано при дъжд и сняг, които продължиха през целия ден. След като минахме край Муса баса паланка⁵⁶, най-сетне след обед пристигнахме -- едни от нас в 1, други в 2, 3 и дори 4 ч. в Дамяница⁵⁷, едно съвсем лошо, жалко селце, където още при пристигането ни кухнята изгоря. Там великият посланик се настани в един обор, където се и хранехме, а другите -- в опразнените от чумата отворени колибки. Тъй като там имаше съвсем малко колиби, а и нямаше налице палатки, трябваше да ноцуваме под открито небе. Валя през целия ден и нощ и поради това всеки от нас претегли много.

На 13 с. м. рано към 5 ч. св. литургия бе прочетена в споменатия обор, където бяха настанили великият посланик. Ние седяхме край един огън, докато съмна. Веднага щом настъпи очакваният ден, който очаквахме с болка, се пристъпи към отпътуване от това място. Ние трябваше да продължим пътя си по голяма, висока и твърде дълга планина, покрита само с пръст и наречена Хемус, или Червената планина. Най-сетне към 12 ч. пристигнахме в равно поле, където в далечината съзряхме град Ниш и където към 1--2 ч. стигнахме. Преди това преминахме доста голямата река Нишава, от която градът носи името си и която тече близо край него. Градът е разположен в равно, приятно поле, в далечината обградено с планини. През изминалата война тук турците понесоха тежко поражение от християните. Това място и градът паднаха в ръцете на християните, които силно го укрепиха поради това, че бе пострадал много по онова време. Когато великият везир потеглил с многочислена армия за Белград, той атакувал и обсадил и това място. Храбрият генерал Гуидо фон Щаренберг в продължение на 4 седмици упорито защищавал това място срещу цялата турска армия, като ѝ причинявал безчет загуби. Най-сетне поради липса на муниции и подкрепления постигнал разумно споразумение и трябвало да се изтегли. От това време валовите са паднали на земята и фортификационните укрепления са рухнали, тъй като турците нищо не са поправяли. Сградите в града, както и във всички турски градове, са лоши, но затова пък областта наоколо е толкова по-хубава. В нея не само растат ценни сортове лозя, особено черно и червено грозде, но и изобилствува с различен пернат дивеч. Господа кавалерите и благородниците за половин ден убиха много фазани, глухари, полски яребици и др.

На 14 ноември тук направихме почивен ден, колите бяха подменени и бе доставен друг добитък. На това място ние чухме с особена радост и наслада наново да звъни един немски часовник, който останал през 1690 г., когато това място било изоставено.

На 15 с. м. в деня на Негово величество императора всички си облякоха най-хубавите парадни униформи. . .

На 16 ноември имаше твърде лошо време, валеше дъжд, при-

месен със сняг, но въпреки това с настъпване на деня пътуването продължи. Пътят обаче беше толкова лош и дълбок, че много коли се изпочупиха, а добитъкът спираше затънал в калта. Найсетне след преодоляване на много мъчниотни и с големи усилия дойдохме след обед към 2 ч. в Алексинца⁵⁸, едно бедно село, разорено от немските войници. Там трябваше да пренощуваме в твърде лоши колиби, в които посред ден трябваше да палим светлина и не можехме да стоим прави.

На 17 с. м. след отслужване на св. литургия потеглихме към 7 ч. и веднага трябваше да изкачваме една висока планина. Поради багажите всичко вървеше тежко и бавно. Пътят пак бе лош, но все пак след 4 часа пристигнахме в едно твърде бедно, заразено от чумата място, наречено Рашна⁵⁹. Там великият посланик получи една малка колибка, но ние всички заедно бяхме настанени в един хан при конете, където се и хранехме. Тук вечерта при нас дойде един паша от Албания на име Шинсиабег(?). Той бе един представителен хубав мъж, който бе командирован да ни придружава до мястото на размяната. Той дойде до хана и искаше там да се настанят, но понеже квартирите вече ни бяха дадени и нашите ги бяха заели, той се изтегли в близката гора и там трябваше да пренощуват.

На 18 ноември св. литургия бе прочетена в съвсем тясната и лоша колибка на Н. светлост, след което пътуването продължи по-нататък. След 6 часа при лошо време и лош път, през планини и долини пристигнахме между 12 и 1 ч. в Паракин⁶⁰, една турска паланка. Тя също беше едно бедно, заразено от чума село и ние пак трябваше да се храним и да пренощуваме в хан или конски обор.

На 19 с. м. след св. литургия тръгнахме към 6 ч. и половина и след 2 часа път пристигнахме при прочутата голяма река Морва, която преминахме по моста. Паланката от двете му страни бе заета от турски войници, които дадоха два залпа от малки оръдия, когато великият посланик мина. Миналата година, когато немците минаха тази река, те изкопаха от двете страни окопи, върху които сега се намират турските паланки. Към 11 ч. стигнахме в Ягодина⁶¹. Преди изминалата война тя е била твърде голям и просторен град, който немците разрушили, руинирали и така зле подредили, че сега едва прилича на село. Тук чумата свирепствуваше още силно, но въпреки това някой и друг от мисията се настаниха в съмнителните къщи.

На 20 ноември дадоха почивен ден заради изморения добитък. Към 10 ч. бе прочетена литургия в стаята на посланика. Господа кавалерите прекараха деня в лов. Други разгледаха порутените джамии. Там турците се оплакваха, че им е откраднат Корана от джамията и бил хвърлен от нашите в някакво тайно място. Дали това бе истина, или е щяло да бъде извършено, така и не можа да се разбере.

На 21 с. м. потеглихме към 6 ч. след литургия. Днес имахме

тежък преход само през планини и долини и след цели 7 часа пристигнахме в Баточина. Преди няколко години тя е била голямо хубаво селище, украсявано от два хана, но сега е много разрушена от немците. Преди няколко години тук принц Лудвиг Баденски здраво разби турците и им нанесе тежко поражение. Тук чак до настъпването на вечерта нямахме палатки и стояхме под открито небе. След тяхното пристигане всеки преспа при своите другари, както бе разпределен.

На 22 ноември след църковната служба рано към 6 ч. продължихме пътуването по лош планински път и накрай след 2 часа стигнахме в Хасан паша паланка⁶², едно лошо място, разположено на един хълм. През този ден поради лошия и дълъг път турците не можаха да докарат палатките навреме и по-голямата част от мисията стоя под открито небе при дъжд и сняг до вечерта. Страхувайки се от чумата, никой не искаше да отиде в палатките. Обаче остро, студено и пронизващо дъждовно и снеговито време прогони там мене, маршала и други. Ние пренощувахме при един добър, вежлив турчин, който вечерта ни донесе ядене и пиене, а сутринта ни снабди със закуска от краваи, сирене, плодове и др. т.

На 23 с. м. към 5 ч. бе прочетена св. литургия и след това продължихме пътуването. Към 12 ч. стигнахме в Колар⁶³, една паланка, където чумата също върлуваше. Понеже там нямаше хай, ние се настанихме извън паланката в лоши колиби.

На 24 ноември пътуването започна в 6 ч. и половина. Пътят беше лош, тъй като трябваше да пътуваме все из малки планини и издълбани пътища. След 4 пълни часа приближихме Дунав и с голяма радост видяхме тази голяма немска река, която предизвика у нас вътрешна радост и утешение. Към 11 ч. най-сетне стигнахме в една паланка на Дунав, наречена Хисартчик⁶⁴. Турците от паланката поздравиха с топовни залпове великия посланик. Епидемията върлуваше и тук още по-силно и затова трябваше да се настаним в палатки при твърде лошо студено време.

На 25 ноември в 6 ч. отпътувахме и след 6 часа път пред очите ни се яви крепостта Белград...

¹ Дн. Гроцка, източно от Белград.

² Смедерево на р. Дунав.

³ Вероятно дн. Рам на южния бряг на Дунав.

⁴ Вероятно дн. Количевац, южно от Дунав и източно от Костолац.

⁵ Дн. Банатска паланка на левия бряг на Дунав.

⁶² Касае се вероятно за скалата Бабакай, която се издига от водата при началото на протока Железни врата.

⁶³ Най-вероятно дн. Голубац, който се намира на десния бряг на Дунав в посочения район и по онова време е бил крепост.

⁶⁴ Става дума за остров Борец в река Дунав.

⁶ Тур. назв. на дн. Кладово.

⁶¹ Неуточнено със сигурност; може би с. Қорбово в СФРЮ.

- ⁷ В текста Slanathyrn. С. Сланотърн се намира до завоя на Дунав северно от Видин.
- ⁸ В текста името на гр. Лом е предадено Carolan, Lambgrad.
- ⁹ Rakowa — дн. гр. Оряхово.
- ¹⁰ Никопол.
- ¹¹ Авторът е предал името на гр. Свишов Suisto, Sistowa.
- ¹² Името на гр. Русе авторът предава с формата Russik.
- ¹³ Дн. с. Караманово, Русенски окръг.
- ¹⁴ Изопачено предадено името Чаушево, дн. с. Ценово, Русенски окръг.
- ¹⁵ Очевидно авторът е допуснал грешка, като със същото име е означил село, което по място отговаря на дн. с. Белцов или с. Обретеник, Русенски окръг.
- ¹⁶ Гр. Русе.
- ¹⁷ Дн. с. Горно Абланово, Русенски окръг.
- ¹⁸ Дн. с. Мечка, Русенски окръг.
- ¹⁹ С. Пиргово, югозападно от Русе.
- ²⁰ Вероятно с. Червена вода, югоизточно от Русе.
- ²¹ Дн. с. Ветово, Русенски окръг. Авторът тук не се е осведомил добре относно етническият състав на населението в този край. В с. Ветово по това време е имало и християнско, българско население, както показват други съвременни източници. — Срв. Е. Грозданова, Демографски промени..., с. 68.
- ²² Дн. с. Буховци, Търговишки окръг.
- ²³ Вероятно дн. с. Острец (Ялъмлар), Търговишки окръг.
- ²⁴ Така авторът е предал името на р. Голяма Камчия.
- ²⁵ Гр. Преслав.
- ²⁶ Дн. с. Драгоево, Шуменски окръг.
- ²⁷ Изопачено предадено име, Чалъкавак, тур. название на с. Риш, Шуменски окръг.
- ²⁸ Вероятно с. Маленово, Ямболски окръг.
- ²⁹ Вероятно дн. с. Недялско, Ямболски окръг.
- ³⁰ Вероятно дн. с. Асеново, Ямболски окръг.
- ³¹ Вероятно дн. с. Попово, северозточно от Елхово.
- ³² Дн. с. Голям дервент, Ямболски окръг.
- ³³ Вероятно с. Иеникьой, дн. Денрменени на р. Тунджа в Турция.
- ³⁴ Султан Баязид I (1389—1403).
- ³⁵ Дн. гр. Хавса.
- ³⁶ Авторът е допуснал грешка. Императорският генерал Лудвиг Баденски разбил тежко турската армия при дн. Нови Сланкамен, край южния бряг на Дунав, източно от Нови сад, не през 1689, а през 1691 г.
- ³⁷ Дн. Люлебургаз.
- ³⁸ Дн. Бююккаръщъран.
- ³⁹ Всъщност до Мраморно море.
- ⁴⁰ Посолството на В. Етингенски влязло в Цариград на 8 февруари 1700 г.
- ⁴¹ Дн. Кючукчекмедже.
- ⁴² Дн. Кинеклю между Силврия и Чорлу.
- ⁴³ Бабаески.
- ⁴⁴ Дн. Свиленград. От други пътеписи се вижда, че в селището е имало християнска (българска) част (махала) и мюсюлманска.
- ⁴⁵ Дн. с. Филево, Хасковски окръг.
- ⁴⁶ Дн. Поповица, източно от Пловдив.
- ⁴⁷ Пазарджик.
- ⁴⁸ Ново село, дн. с. Ветрен, Пазарджишки окръг.
- ⁴⁹ Вероятно с. Паланка, изчезнало през XVIII в. (Срв. Ив. Батаклиев, Пазарджик и Пазарджишко, С., 1969, с. 652—653.)
- ⁵⁰ С. Нови хан, източно от София.
- ⁵¹ Невъзможно е да се идентифицират сигурно тези силно изопачени местни имена.
- ⁵² От Халкали, дн. гр. Сливница.
- ⁵³ Така авторът е предал името на с. Петърч, западно от гр. Костинброд.
- ⁵⁴ Цариброд, дн. Димитровград, в границите на СФР Югославия.

- ⁵⁵ Дн. гр. Надканижа в Югозападна Унгарија.
⁵⁶ Дн. Бела паланка.
⁵⁷ С. Тамяница, северно от р. Нишава.
⁵⁸ Алексинац в СФРЈУ.
⁵⁹ Дн. с. Ражан, источно от Сталач.
⁶⁰ Дн. Парачин.
⁶¹ Дн. гр. Светозарево.
⁶² Дн. Смедеревска паланка.
⁶³ С. Колари, северно от Смедеревска паланка.
⁶⁴ Дн. Гроцка, источно от Белград.